

Prologus

In ysaiam

Hier. Non sicut ait mōtanus: pphē in etiā nescientes locū tū sunt: nec quid diceat: rētignorauerunt qui alios docuerūt. Da piēs enī intelligit que profet de ore suo. De moysē enī dī: q̄ erudit̄ om̄ sapia loquebat ad dñm. zc. 2 de danielē ad p̄cipē tyri dī: nūquid sapiēt̄ est danielē? Dauid quoq̄ de se ait: Incerta z oculū saē. zc. Qnō aut̄ sapiēt̄ erāt: si tā. p̄benta aia lia qd̄ dicēt̄ nesciebat. Intelligentēt̄ ergo q̄ dicebat̄. Abba ergo eoz sapiēt̄ et ratiōne plena erant. Nec aer voce percuss̄ ad aures eorum veniebat. Sed iāmo eorum deus ipē loquebatur. vñ. Angelus qui loquebat̄ in me et illud. Andiā quid loquatur in me. d. d. P̄ historiē ergo veritatem sp̄ualiter intelligēt̄ sunt om̄ia. Judgea z bierlm̄. ba bylō z phylisq̄. mō ab. et damascus. zc. Et in his omnibz sa p̄iens architectus iaciat fundamētū. i. cbastum.

Hier. Ysaias vir nobilis et urbā eloquentiē nichil in elo quio rusticitatē h̄ns nō tam ppheta dīc̄t̄us est q̄s euangeli sta. Ita enī liquide obalū et ecclēmystēria p̄sequitur: ut de pagēris p̄t̄er histōriā terere. Prophe taurit aut̄ in bierusalē et in iuda. nondū. x tribulo captiuatis. z de vtrōq̄ regno nūc mītū nūc sepatiū teruit oraculū. Et cū interdū ad p̄sentem respiciat histōriā: et post babylonicā capitūtēz reditū p̄lī si gnificet̄ iudeam: ad uocationē tū gentiūz z christi aduentū om̄ nem intendit curā.

Hier. Sic ysaiaz exponā: vt nō solū ppheta s̄z euangeliā z aplin̄ doceam. de se enī et de ceteris euā galistis ait. O specio si pedes euangeliā

Prologus beati hieronimi in ysaiam prophetam incipit.

Emo cum prophetas versib⁹ viderit esse de scriptos: metro eos estimet ap̄d be br̄cos ligari. et aliqd̄ sile habere vel. d̄ psalmis z opib⁹ salomois. S̄ q̄d̄ in demostene et tullio sol̄z fieri ut p̄cola scribātur et cōmata: q̄ vtiq̄ prosa et non versibus conscriperūt. Nos quoq̄ utilitatē le gentiū prouidēt̄es interpretationē bec translatio ab hebreo in latinū q̄ nullus nem nouam: nouo scribedi gene re distinxim⁹. Ac primuz de ysaia scienduz q̄ in sermone suo disert⁹ sit. quippe ut vir nobilis z vrba ne elegantiē nec babēs quicq̄ in eloquio rusticitatē admītū. Et vnde. inde accidit ut p̄c ceteris florem et locunditatem eloquente iphus nō posseronis eius trāslatio nō potu tū seruare in translatione. erit p̄seruare. Deinde etiā hoc ad iiciendum q̄ non tam propheta dicendus sit q̄s euangelista. Ita ei vniuersa christi ecclesiēq̄ mysteria ad liquidum p̄secutus ē ut nō eum putas de futuro vaticinari: sed de p̄teritis histōriā. Et in conūcio noluisse tūc tempis. lxx. interpretes fidei sue sacramēta ethnicis perspicue prodere: ne sanctū canibz et margaritas porcis darent. Quē cū hāc editōem legeritis: ab illis aniad uertitis abscondita. Nec ignorō quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempā posse iudicare de interpretatione ni

salas. ante que si intellecerit anteq̄ legerit. nos s̄. emulorū quoq̄ patere moribz plurimo. rū qui stimulatē inuidia qd̄ con sequi nō valēt despiciūt. Sciēs ergo et prudens in flammam mittomanū. et nichilominus hoc a fa p̄bis. stuofis lectoribus precor: ut quo modo grēci post. lxx. trāslatores: aquilam. z symachū z theodotio nem legunt. vel ob studiū doctrinē suę. v̄l. vt. lxx. magis ex collatione eoz intelligent. sic et isti saltē vñ post priorēs habere dignen tur interptēm. Legat prius z postea despiciant: ne videātur non ex iudicio sed ex odio p̄sumptio ne ignorata damnare. Prophetauit autē ysaias i bierlm̄ et in iuda nec dum. x. tribubus in capitūtēz ductis. ac de vtrōq̄ regno nūc p̄mirtim. nūc separatim p̄ prophetam. Et cū interdū ad p̄sentē respiciat histōriā. z post babylonicē capitūtēz reditū populi significaz i iudeā: tñ oīs eius cura d̄ uocationē gentiū. z de ad uentū christi est. Quē quāto p̄ amatis o paula z custochiū: tanto magis ab eo petite ut pro obrectatione p̄senti qua me indesinēter emuli laniāt ipē michi mercedēz restituat in futuro: q̄ scit me ob hoc i p̄egrinē lingue eruditōe sudasse: ne iudei d̄ falsitate sc̄ptū rap̄ eclijs eī diut̄ insultarent.

tūl pacē. zc. Ad ipsū vero q̄s ad aplin̄ loq̄ tur teus dices: Quē mittā: z q̄sibz et vobis: zc. et ille. Ecce ego. mitte me.

Hier. Nō pot̄ me ysaia b̄ieui posse exponere: cū vniuersa dñi sacramēta p̄tineat p̄dicans d̄ virgine natūz emanuel. et signa eius ac mirabilia mortuūz quoq̄ res pulū-relurgentē ab iheris z saluato: ē oīm annunciat. Quid loquar de physica ethyca et theologia: Quicq̄d sanctaz e scripturaz. quidq̄d p̄t h̄na na lingua p̄fere: et mortalium sensus p̄fere contineat in libro ysaiae pphēz. Unde z ip̄e ait: Erit vobis vñlio omnū sicut verba libri signati quem nescies litteras i genitilis legere nō potest. Neq̄ sc̄ns litteras i. iudicis. qui scientiam litterarum iactat. qm̄ ei signatus ē: qui non recipit cum quē signauit pater. q̄ apēnit et nemo dandit zc.

Hier. Magna laboris est totū ylāiam dissere: in quo nostros maiorū magna ingenia deludauerūt. i. ḡecoz: apud latinos aut̄ grāde est silētū. Martini vitorinus impitus sermone non scientia scripsit in eum iuxta quatuor editōes v̄l. ad visiones q̄drupeduz in deserto. Origenes aut̄. xxv. volumina ex aravit. z. xxv. omelias. et quedam excēpta. Eusebi pamplyli histōriā explanādo. xv. edidit volumna. Didim⁹ ab h̄ loco. Cōsolam̄ p̄leme. v̄l. ad finē volumnis decem et octothomos. Apollinaris more suo cōpendiose grandis viē spacia p̄tenolat. Aduentē ergo quātē difficultatis sit ysaias. vt nō p̄ fastidiose aures ad intellēendas scripturas nāscētes ignoscant michi plurimū loquēti.

Hier. P̄t̄o. lxx. interptēs tam apta fidei sacramenta p̄spicue eis nūc noluisse p̄dere: ne sanctū canib⁹. z porcis margaritas darent. et i teo in ysaiae interpretatione multa occulasse.

Hiero. Sicubi p̄temissis. lxx. de hebraico disputauit: 3ō feci q̄

aut eadem aut similia sunt pleraque cum ceteris. et duplice exponendo editio
ne nolumus libros explanationis extendere.

Cluso Ysaie. Tria sunt genera visionis. Primum corporeale quod videmus celum et terram et homines. Secundum spirituale: quo videtur sicut in somnis ymagines hominum et homino. Tercium intellectuale: quod est in ratione per quod creator cognoscitur et spiritu sancto reuelata intelligimus quodlibet. Vide quocunque sepe intelligere ponit. Unde sepe interrogamus dicentes: vides: i. intelligis?

Prophetus quoque hic videt dicitur: i. intelliges. Hac visione videt Ysaia spiritum sanctum intimante: que superuentura erant in tellexit. Unde in principio non ponit visiones sicut Daniel neque dicit quod videntur: sed statim dicit: Audite celi et annibus.

Dic. Non solus Ysaia: sed etiam alii qui habent in titulo visionem quae vidit ille vel ille non inferunt quid videntur: verbi gratia. Vidi dominum sedentem. Sed statim narrat quod dicta sunt sic hic. Audit eum celi. Et hec dicit dominus ad ydumeam:

Prophetus enim iure videt dicitur quoniam oculi semper ad dominum secundum illud. Ad te lenius o. m. q. b. i. c. et aliibi. Lenate oculos vestros et videte: r. q. i. a. f. Et de his oculis dicit lucerna corporis tui est o. t. Et populus videbat voces id est: intelligebat. Non ergo ignorabat secundum montanum quod sic videbat.

Rab. Ysaia interpretat salvatorem domini. Iudas propheta. Hierusalem visione pacis. Osiyas fortitudo domini. Joachan perfectio domini. Achaz tenens vestrum robustum. Ezechias impunit domini. Qui enim preside domino saluat et est filius amos. et fortis atque robustus certus spiritualiter visione confessionis dum antiquum peccata placuit: et pacis domini post priam transiit ad lucem, et in eterna pace quietit et cuncta illius tempora sub fortitudine domini transirent et perfectione et robore. Et cum omnia fecerit: dicit seruus inutilis sum: quod debui facere feci.

Filius amos. Amos pater Ysaie non est. prophetarum tertius est: datus enim apud hebreos scribente litteris. Ille enim primam et extremam litteram habet aleph. et fad. Ille autem iacob. et samech. Et ille ut aiunt interpretatur fortitudo vel robustus. Ille populus granis vel durus. Sed ille propheta fuit si hebreos sentimus: qui patres annos attauerunt prophetas quorum nota in principio prophetarum ponunt prophetas finis stendunt.

Super iudam et hierusalem. Ysaia principaliter de duabus tribubus: i. iuda et beniamen loquitur: exceptis: x. que Israel et efrayim vocantur: quas sub ozi rege iuda phul rex assyriorum valstare iam coperat. Denique quinquagesimo: ij. imperij eius anno regnante in Samaria phace filio romelicis theglatphallassar rex assyriorum cepit cum multis alijs galilei. et omnem terram neptalem. et transtulit eos in assyrios. Ex quo ostenditur vicina curiositate ad correctionem duarum hebreorum predita esse.

Visione Ysaiae. Tunc. Pro iuda in quo signantur: ij. tribus et theodozio posuerunt inde quod significat: ij. tribuum totam terram. Et quod ex hebreo vertimus super iudam et hierusalem: illi posuerunt contra iudeam et hierusalem. Symachus manifestus te iuda et hierusalem quod nec prospera nec aduersa in titulo uult de monstrari: sed quod te iuda et hierusalem prophetarum predictarum.

Hiero. Sicut quoddam iudam et hierusalem de supercelestib[us] interpretari. et Ysaiam proferre plorant domini qui captivitatem illos in terra nostra pugnauerunt. et redditum ad montem sanctum in nonissimum dieb[us]. Quod nos contraria fidei indicantes minuta despiciuntur et sequentes hybrii veritatem quicquid de hierusalem celesti somniant ad christi referimus ecclesiam et ad eos qui vel propter peccatum ab ea egrediuntur: vel per penitentiam revertuntur: de qua. Surge illuminare hierusalem quod u. l. t. Et in diebus ozie. Osiyas ipse est qui et zanias. Uno tamen eodem tempore Ysaia et oziel et amos prophetasse et regibus qui in titulo ponuntur. promptum est cognoscere. Sed principius verbi domini fuit in ose.

Non in titulo sub ozie. joachan. achaz. et ezechias prophetasse dicitur: non sicut in alijs prophetis quid specialiter ibi uno quoque dictum sit ne

sanimus: quia vero ad finem voluminis plene distinguuntur.

Scindit quoque ezechiam in hierusalem: ij. anno romuli (qui nominis sui in italia condidit civitatem) regnare cepisse: ut nostre historie apparent antiquiores quam gentiles.

Audite celi. Tunc. Supra quod prophetas: unus filius: quod contra iudam et hierusalem: et quo tempore videntur: in titulo demonstratum est. Nunc celum et terram ad audiendum provocat. Invocat enim dominum per moysen celum et terram: cum polo iste daret legem suam. Attende celum et loquamur: audiat: t. v. et. o. m. P[ro]p[ter]a publicatione populi codicis vocat in testi monium: ut oia clementia cognoscant iste deum in ratione iusta tor suo ad iracundiam p[ro]citatum. Voluit autem plures deos dicere: et singulis intelligi: sicut singulis cimicis thebas vel arthanas dicimus vel vocamus.

Inclusus: locutus est: Filios enim trium: et fortis vel robusti. filii amos quam intellexit. spiritualiter: aliis certior: quasi post tribulationis. confessionem. et visionem pacis. et beniamen in cuius tribu iherusalem. spiritum vidit super iudam et hierusalem in fortitudine domini. et perfectione domini. et timentis vel robusti. et imperii domini diebus ozie. joathan. achaz. et ezechiele. et attentes facit. et multice. et celestes. chiesa regum iuda. Audit celi et hybrii. et terreni. et methebonomicos: continens pro proprio. celi. et celestes. terrena habitatores terreni. Tauribus p[ro]cipe terrena quam domi-

nius: locutus est: Filios enim trium: et miraculorum: et precepta mea abiiciendo et prophetas contemnendo. et qui tanta eis fecerunt.

et exaltavit: ipsi autem spreuerunt me: et credendo.

et qui de iudeis crediderunt.

et credendo.

et qui de iudeis crediderunt.

Lognouit bos possessorum suum

et asinus presepe domini sui. israel

et qui exaltavit.

el autem me non cognovit et populus

et scilicet. et sed dolose pronunciadum.

ergo. et eterna damnatio. ministrum eternum interitu quo nolunt credere aduentum filii dei mundi redempti.

non filius.

timeus non intollerabit. et

genui

et fabaoth.

Audite celi tunc. Si

maiorem habet intelligentiam: que humiora: terrena. Unde quod h[ab]es aures audiendi audiat. Qui ergo celestis est audiat allegoriam: quod terrena est historiam.

Quidam celum et terram quasi animantia ad audiendum prout

carri putant: iuxta illud. Qui relipicit terrena et facit ea tremere: cum hoc posse fatus dei sit: nec terrene intelligentie.

Dominus Iesu. Non vobis: sed mihi: ut quod in spiritu audiui referam

vobis qui ipsum audire non meremini.

Filios enutri. Tunc. Quasi ego eos adoptavi infilios: et appellavi

progenitos: ipsi nec sicut bruta animalia sunt vici: ut intelligeretur

nutritum suum. Nec comparat eos cani sagacissimo animali quod pro parvo ab eo

era dominus: defendit: sed stolido sensu bouis et asini: quoque altera terrena et

alter homines subuebit. Unde iumenta appellantur: quod h[ab]es iumenta.

Filios enutri et tunc. Ab hoc loco narrat quid dominus locutus

est ad filios israel: quos seruos communis lege condidit: sed in filios conuenit. dicens. Filius meus primogenitus israel. Apostolis quoque di-

citur quod si fecerint voluntatem domini non dicantur seruus sed amici.

Primogenitus autem dicitur israel ne superbiat: quia sunt et secundi filii

ex gentibus: et tamen secundum mysteria scripturarum non accipiunt hereditatem primogeniti: sed secundi.

Nec chayim munera: sed abel domino placuerunt. Nec bysmael: sed ysaac recepit hereditatem.

Nec esau primogenitus: sed iacob benedictionem arripuit. Ruben quoque post

posito: benedictio seminis christi trasceritur ad iudam.

Judeus ergo iuxta

vocationis ordinem fuerunt primi et caput vocati.

Nos secundi et cuncti

dici: versi sumus in caput: et filii tui appellamur. Unde. Dedit eis potest

statim filios dei fieri.

Lognouit bos. Tunc. Non arabus in vitulo simul et asinus: sicut ebi-

on qui confundit euangelium et vetus et.

Beatus qui seminat super omnem aquam rabi bos calcat et asinus: i. in eloquio diuinis. scilicet sanctarum

scripturarum veteris scilicet et noui testamenti: et calcat aquam occidentis

littere: et fructum metat spiritus vivificantis.

Bos ad israel refertur: qui

legis portavit in igitur quasi animal mundum.

Asinus significat gentile populum peccatorum onere granatum: cui dicitur.

Venite ad me qui labatis et oclitis.

Asinus. Gentilis vel conversus lascivus: ante immundus: peccatis

oneratus: qui incarnationem christi credidit: qui natus statim redinatus

est in p[ro]scpio ut carnis sua freno reficeret inuerosa.

Israel. Scribe et p[ro]barisci daem scientia et legis habentes. Unde

israel deum videntes appellati sunt.

Non cognovit me. cuius felicitate diuinum vidi abraham et iactatus

est: cuius aduentum doxus prophetarum expectando vaticinatus est.

Ve genti tunc. In titulo personam causam tempusque commemorat.